

Özel Eğitimde Yeni Eğilimler ve Görüşler

Doç. Dr. Süleyman Eripek (*)

Günümüzde özel eğitim alanında pek çok yeni eğilimler ve tartışma konuları mevcuttur. Bu eğilimler içerisinde üzerinde en çok konuşulan konu "normalleştirme", en sıklıkla tartışılan konu ise "damgalama" olmaktadır (Hallan, 1978).

Normalleştirme-Kaynaştırma

Çoğu kez normalleştirme ve kaynaştırma kavramları yanlış olarak eş anlamda kullanılmaktadır. Normalleştirme, özel eğitime muhtaç çocuğa sağlanan eğitim ve yaşam ortamlarının mümkün olduğunca normale yakın olması gerektiğine inanan felsefî bir görüştür. Kaynaştırma ise özel eğitime muhtaç çocukların normallerle birlikte eğitimidir (Kneedler, 1984). Görüldüğü gibi, normalleştirme felsefî bir inanç olarak belirli bir hedefi işaret ederken kaynaştırma bu hedefe ulaşmada izlenen bir yöntem olmaktadır.

Kaynaştırmanın özel eğitime muhtaç çocuk için temelde üç anlamı vardır.

1. Normal yaşlılarının yanına yerleştirme,
2. Normal sınıflara devam ederken özel hizmetlerden yararlanma,
3. Mümkün olabilen en az sınırlı ortamlarda mümkün olduğuncaya daha çok normal yaşlılarıyla etkileşimde bulunma (Kirk, 1983).

Gelişimini Etkileyen Etmenler: Günümüz kaynaştırma hareketinin artan bir hızda yaygınlaşmasında rol oynayan etmenler, sosyal baskılar, araştırma sonuçları ve yasal düzenlemeler olmak üzere üç grup altında toplanabilir (Mac Millan, 1982).

a. *Sosyal Baskılar:* Özel eğitime muhtaç çocukların özel sınıf ya da okullarda normallerden ayrı olarak eğitilmeleri, öteden beri çeşitli çevrelerde olumsuz eleştirilere neden olmuştur. Hatta bu uygulamalar bir tür Sosyal Darwinizm olarak nitelendirilmiştir.

b. *Araştırma Sonuçları:* Özel okul ya da sınıflara devam eden öğrencilerde kaynaştırma programlarına devam eden öğrencileri

(*) Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

karşılaştıran araştırma sonuçları, genellikle kaynaştırma programları lehinde sonuçlar vermektedir. Bir görüşe göre, nasıl köleliğin doğru olmadığını savunabilmek için araştırma yapmaya gerek yoksa, özel eğitime muhtaç çocukları ayrı yerlerde eğitmenin doğru olmadığını söylemek için de araştırma yapmaya gerek yoktur. Bütünüyle özel eğitime muhtaç çocuklardan oluşan bir toplum düşünülemediğine göre, bu çocuklar eninde sonunda normallerle birlikte olacaklardır. Bu nedenle, bu çocukların normallerle birlikte eğitilmeleri topluma uyum sağlamalarını kolaylaştıracaktır.

c. *Yasal Düzenlemeler.* Sosyal baskıların ve araştırma bulgularının yarattığı kamuoyunun sonuçta yasa koyucuları etkilemesi kaçınılmaz olmaktadır. Böylece yeni yasalarda özel eğitime muhtaç çocukların normal çocuklarla birlikte eğitilmelerine ilişkin hükümler ve düzenlemeler yer almaktadır. Ülkemizde 1983 yılında yürürlüğe giren 2916 sayılı Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu'nun 4. maddesi "e" fıkrasındaki "durumları ve özellikleri uygun özel eğitime muhtaç çocukların, normal çocukların eğitimleri için açılmış olan okul ve eğitim kurumlarında normal akranları arasında eğitilmeleri için gerekli tedbirleri alır." hükmüyle, kaynaştırma yaklaşımı yasal nitelik kazanmıştır. Bununla birlikte Kanundaki bu hükmü, sosyal baskıların ve araştırma bulgularının bir sonucu olarak açıklayabilmek oldukça güçtür. Maalesef ülkemizde bu konuda kamu oyunun yeterince oluştuğu ve gerekli araştırmaların yapıldığı söylenemez.

Kaynaştırma Modelleri: Günümüzde pek çok kaynaştırma modeli uygulanmaktadır. Bu modellerden sıklıkla kullanılanlar sınırlılık derecelerine göre en azdan en çoğa aşağıda sıralanmıştır.

- Özel Sınıf** : Çocuk özel bir sınıfa yerleştirilir, bazı okul çalışmalarında normal çocuklarla birlikte eğitilir.
- Kaynak Oda** : Çocuk normal bir sınıfa yerleştirilir. Kaynak odada belirli zamanlarda ek yardım sağlanır.
- Gezici Hizmetler** : Çocuk normal sınıfa yerleştirilir. Gezici öğretmen tarafından evde ya da okulda, bireysel ya da ufak gruplar içerisinde ek yardım sağlanır.
- Sınıf İçi Hizmetler** : Çocuk normal sınıfa yerleştirilir. Çocuğa normal sınıfta ek hizmetler sağlanır.
- Sınıf Öğretmenine Yardım:** Çocuk normal sınıfa yerleştirilir. Sınıf öğretmenine çocuğun eğitimine ilişkin yardımda bulunulur (Macmillan, 1982).

Bu modellerden çocuk için en uygun olanı, çocuğun durumuna ve mevcut olanaklara göre farklılık göstermektedir (Eripek, 1986).

Kaynaştırma Her Derde Deva mıdır?

Özel okul ve sınıflara yönelik yapılan tüm olumsuz eleştirilere rağmen, az gelişmişinden gelişimine hemen her ülkede bu tür okul ve sınıflar bulunmaktadır. Bu öğrenme ortamları gereksinim devam ettiği sürece varlıklarını sürdürecektir. Üstelik uygulamada henüz etkin kaynaştırma programlarına ulaşılabilmemiş değildir. Bu konuda yapılan geliştirme çalışmaları devam etmektedir (Kneedler, 1984).

Her eğitim programının olduğu gibi kaynaştırma programlarının da tüm özel eğitime muhtaç çocuklar için uygun olacağını öne sürmek aşırı iyimserlik olur. Çocuğun kaynaştırma programlarından yeterince yararlanabilmesi için yaşının küçük olması, ayrıcalıklılığın derecesinin hafif olması, sosyal yönden uyumlu olması gibi pek çok özelliğe sahip olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra kaynaştırma programlarının gerektirdiği koşul ve olanakların da sağlanması gerekmektedir.

Damgalama-Etiketleme

Son yıllarda özel eğitime muhtaç çocukların geri zekalı, uyumsuz, sağır, kör olarak adlandırılmaları ve sınıflandırılmaları (damgalama), üzerinde sıklıkla tartışılan bir konudur. Damgalamaya karşı olanların öne sürdüğü görüşleri Kneedler (1984), üç grup altında toplamıştır.

1. Özellikle gelir düzeyi düşük ailelerden gelen çocukların yanlış tanılanmaları (teşhis) ve sınıflandırılmaları: Bu ailelerden gelen çocuklar sıklıkla geri zekalı olarak tanımlanmaktadır. Yine ağır işiten bir çocuk sağır, az gören bir çocuk ise kör olarak tanılanıp buna göre sınıflandırılabilir.

2. Tanılamada ya da sınıflandırmada kullanılan terimlerle çocuğun gereksinim duyduğu eğitim programları arasında bir ilişkinin bulunmaması: Çocuğun geri zekalı, uyumsuz, sağır ya da kör olarak tanılanıp damgalanması, ona nasıl bir eğitim programı uygulanması gerektiği konusuna yeterli bilgi vermemektedir. Bu durumda çocukların eğitimlerinde, vurulan damga ya da yapıştırılan etiket, bazen çocuğun eğitim gereksinimlerini değerlendirme sonuçlarından daha önemli olmaktadır.

3. Damgalanmanın çocuğun kişilik yapısını ve benlik kavramının gelişimini olumsuz yönde etkilemesi: Damgalanan çocuk kendisini diğerlerinden farklı ve yetersiz görmektedir. Bunun sonucunda mutsuz olmakta, kendine olan güvenini yitirmektedir.

Özel eğitime muhtaç çocukların belirli terimlerle adlandırılmalarına taraf olan grupların öne sürdüğü görüşler ise şöyle sıralanabilir:

1. Çocuğu sınıflandırmanın temel amacı, çocuğun özel gereksinimi ile bu gereksinimini karşılayacak özel eğitim programları arasındaki ilişkinin kurulmasıdır.

2. Özel eğitime muhtaç çocuk gruplarını temsil eden terimler kanun koyucuların, yöneticilerin ve toplumun diğer üyelerinin dikkatlerinin bu çocukların problemleri üzerinde toplanmasını kolaylaştırmaktadır. Böylece bu çocukların gereksinim duyduğu özel eğitim programları için gerekli yasal düzenlemelere gidilmesi ve parasal kaynakların sağlanması mümkün olabilmektedir.

3. Özel eğitime muhtaç çocukların çeşitli terimler altında sınıflandırılması, özür durumlarının nedenlerinin belirlenmesine dolayısı ile koruyucu ve iyileştirici önemlerin alınmasına yardımcı olmaktadır.

4. Özel eğitime muhtaç çocukları tanılamada ve sınıflandırmada kullanılan terimler uygun olarak kullanıldığında iletişimi kolaylaştırmaktadır.

Görüldüğü gibi damgalamanın sakıncalı yanları olduğu kadar yararlı yanları da vardır. Sakıncaların önemli bir bölümü damgalama öncesinde ve sonrasındaki süreçlerden kaynaklanmaktadır. Bu yönüyle mevcut tanılama ve sınıflandırma süreçlerinin geliştirilmesi gerekmektedir (Kneedler, 1984). Diğer yandan toplumun özel eğitime muhtaç çocuğa yönelik tutum ve davranışları, damgalanmanın çocuk üzerindeki olumsuz etkilerinden çok daha önemli olmaktadır (Hallahan, 1978),

KAYNAKLAR

1. Eripek, Süleyman. "Engelli Çocukların Normal Sınıflara Yerleştirilmesi, Kaynaştırma", **Ana. Ün. Eğitim Fakültesi Dergisi**. 1, 2: 157-168, Şubat 1986.

2. Hallahan, Daniel P. ve J.M. Kaufmann. **Exceptional Children**, New Jersey: Prentice-Hall Inc. Englewood Cliffs, 1978.

3. Kirk, Samuel A. ve J.J. Gallagher. **Educating Exceptional Children**. Boston: Houghton Mifflin Company, 1983.

4. Kneedler, Rebecca D., D.P. Hallahan ve J.M. Kaufmann. **Special Education for Today**. New Jersey: Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, 1984.

5. MacMillan, Donald L. **Mental Retardation in School and Society**. Boston Toronto: Little, Brown and Company, 1982.